

MAZZINI'S PATRIOTISM BETWEEN "THE PRINCIPLE OF NATIONALITIES" AND REPUBLICANISM

Remus Tanasă, PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: One of the oldest dilemma of European history dates since the Antiquity, when the idea of „res publica” was replaced by imperial Caesarism. In the 19th century, the dilemma has violently reemerged when some European political thinkers were endorsing the cause of national emancipation and Europe’s reorganization based on the „principle of nationalities”. The followers of this project were divided between those who wanted a constitutional monarchy and those who were demanding republican institutions. One of the protagonists of the Italian national unity, Giuseppe Mazzini, was urging for a republican Italy, opposing in the same time the representatives of the monarchic Caesarism like the House of Savoy.

He was filling up the republican form with the idea of „national democracy” as an instrument of government „of the People, by the People, for the People”. Outlining the importance of the nation, Mazzini’s republicanism was claiming a place between the liberal Right and the egalitarian Left, even though it is quite difficult to determine precisely his political line: for the conservatives Mazzini was a radical, for the radicals he was a moderate and for the moderates he was an extremist.

Keywords: *Concert of Europe, Risorgimento, nationality, republicanism, monarchy.*

Apostolul națiunii

Dualismul republică-monarhie a însoțit evoluția formelor politice din Antichitate până în epoca contemporană, astfel că oamenii politici sau erudiții și-au articulat activitatea și gândirea politică în funcție de compatibilitatea dintre crezul profesat și una dintre aceste două forme de guvernământ. Dilema, care datează încă din timpul lui Cato cel Tânăr când ideea de „res publica” a fost înlocuită de cazarismul imperial, a reizbucnit violent în secolul al XIX-lea atunci când unii europeni au început să militeze pentru emancipare națională și socială. Secolul al XIX-lea a consemnat apariția unor noi subiecți istorici care au influențat și reordonat diplomația și relațiile internaționale: națiunile în accepțiunea modernă a termenului¹.

Însă Congresul de la Viena din 1815 a consfințit o „ordine europeană” deloc favorabilă ideii de națiune și cu atât mai puțin favorabilă oricărei forme de republicanism. În acest context, veacul al XIX-lea a cunoscut efervescenta belicoasă a naționalismelor, motiv pentru care a fost botezat „secolul naționalităților”. Dezideratul autodeterminării naționale a fost uneori conceput în legătură cu cel al autodeterminării instituționale, astfel că pentru unii gânditori ai epocii, printre care și Giuseppe Mazzini, cele două deziderate erau aproape complementare, trebuind însă a preciza că cel legat de formarea statului-național a fost cel care a marcat decisiv cursul evenimentelor.

Revoluția franceză a fost momentul consacării istorice a dorinței de egalitate între cetățenii aceluiași stat dar și între statele existente la nivel internațional. Pentru Mazzini „națiunile erau indivizii umanității”² astfel că egalitatea în drepturi și datorii trebuia edificată

¹Guy Hermet, *Istoria națiunilor și a naționalismului în Europa*, Iași, Institutul European, pp. 19-28.

²Giuseppe Mazzini, *Scritti di Giuseppe Mazzini. Politica ed economia*, vol. II, Milano, Casa Editrice Sonzogno, 1889, p. 545.

prin intermediul constituțiilor naționale și prin jurisdicția dreptului internațional. Cum istoria secolelor precedente a inventariat legislații și cutume favorabile monarhilor și aristocrației, spiritul veacului al XIX-lea cerea abolirea oricărei forme de relație arbitrară, iar conceptul de monarhie a fost cel care a instaurat și menținut diferitele forme de privilegiu³. Din aceste considerente, Mazzini a fost un republican convins, care însă s-a arătat dispus în unele momente să colaboreze cu Casa de Savoia spre edificarea națională și unitară a Italiei. „Apostolul națiunii”, așa cum va fi botezat post-mortem, a considerat că „principiul naționalităților” are prioritate, neexcluzând astfel alianțe de moment cu monarhiști sau chiar cu socialiști.

La jumătatea secolului al XIX-lea, peninsula italiană era fragmentată în mai multe state, dintre care unele se aflau sub influența directă sau indirectă a unor Mari Puteri, o poziție hegemonică în regiune ocupând-o Imperiul Habsburgic. Ținând cont de această situație, Mazzini a fost unul dintre patrioții italieni care și-au dedicat viața ideii de libertate și de unitate națională. Astfel unul dintre conceptele cheie promovate de italian a fost cel de națiune sau de naționalitate, termeni aproximativ echivalenți în lexicul mazzinian. „O națiune este asocierea tuturor oamenilor care, reuniți ori de limbă, ori de anumite condiții geografice, ori de rolul care le-a fost dat de istorie, recunosc un același principiu și mășăluiesc sub «imperiu» unui drept uniform în vederea unui unic scop determinat”⁴. Mazzini a făcut din această concepție „calul de bătaie” al viziunii sale politice, pe parcursul vieții reluând periodic ideea conform căreia o națiune nu este definită în mod exclusiv nici de limbă, nici de teritoriu, nici de elementul etnic sau de memoria colectivă, ci de conștiința apartenenței comune a membrilor și de acceptarea unor principii călăuzitoare⁵.

Așadar *Risorgimento* însemna și redescoperirea națiunii, însă în nici într-un caz acest fenomen nu trebuie să fie privit ca pe o invenție a intelectualilor sau a negustorilor avizi să-și construiască o piață de desfacere mai vastă și mai sigură. Mazzini nu vorbește doar de redescoperirea acelor elemente care alcătuiesc „națiunea etnică” ci și de identificarea unor elemente precum memoria comună sau a idealurilor împărtășite colectiv de locuitorii unei regiuni, identificare care face posibilă conceptul de „națiune istorică”⁶.

Pentru naționalismul secolului al XIX-lea libertatea desemna o inițiativă colectivă de eliberare, subiecții fiind națiunile iar instrumentul asocierea. Libertatea individuală se manifesta în alegerea mijloacelor prin care s-ar fi urmărit un scop final ce transcendea individul, adică eliberarea națiunilor de sub influența contingentei intereselor de clasă sau de stat. Soluția concilierii tensiunii dintre libertatea individuală și acea formă de existență colectivă care era desemnată de națiune, se găsea în procesul numit educație⁷. „Națiunea nu își are sensul acolo unde nu există conștiința unui țel comun, [...] comunicat și dezvoltat prin

³ Rocco Li Volsi, *Giuseppe Mazzini e le ideologie dell'Ottocento*, în *Giuseppe Mazzini a duecento anni dalla nascita. Atti del convegno di studi Treviso. 15-16 aprile 2005*, Treviso, Istituto per la Storia del Risorgimento Italiano, 2005, pp. 34-106.

⁴ Giuseppe Mazzini, *Scritti editi ed inediti* (de acum înainte *SEI*), vol. VI, Imola, Galeati, 1906-1943, p. 325.

⁵ Giovanni Belardelli, *Mazzini*, Bologna, il Mulino, 2010, p. 73.

⁶ Francesco Guida, *Idea di nazione e questione delle nazionalità nel pensiero di Giuseppe Mazzini*, în „Cuadernos de Historia Contemporánea”, nr. 23/2001, p. 165.

⁷ Giovanni Belardelli, *op. cit.*, p. 85.

educație”⁸. Printr-o pedagogie colectivă, indivizii ar fi putut conștientiza existența unei norme superioare, principiul naționalităților, singurul capabil să domolească instinctul belic al maselor, unica formulă prin intermediul căreia masele ar fi ajuns la concluzia că „națiunile sunt unicul dig în fața despotismului unui popor, precum libertatea indivizilor în fața despotismului unui om”⁹.

Dorind a combate teoria abatelui Sieyès conform căreia națiunea însemna doar starea a treia, adică burghezia fără cler și fără aristocrație, Mazzini o definește ca fiind un grup unitar, compus din toate clasele și categoriile sociale, consolidând astfel noțiunea de valoare în sine a grupului. Se trece așadar de la individualismul individului la un individualism colectiv¹⁰, unica formă posibilă pentru a da curs nevoii de asociere inerente naturii umane.

Națiunea astfel definită trebuia să își manifeste dorința de a exista și de a-și îndeplini misiunea față de umanitate, adică de a depune tot efortul posibil pentru a coabita în pace cu celelalte națiuni. Viziunea mazziniană era profund impregnată de o concepție spirituală, astfel că omenirea era împărțită în trei cercuri circumscrise, cel mai mic fiind cuprins de cel mijlociu, iar acesta de cel mai mare. Cele trei cercuri sunt familia, – a se înțelege comunitatea locală, patria în foma statului-național sau a federației¹¹ și umanitatea. „Patria și Familia, susținea Mazzini, sunt două cercuri înscrise într-unul mai mare care le conține; precum două trepte ale unei scări, fără de care nu puteți urca mai sus, dar pe care nu este permis să vă opriți”¹². Fiecare dintre acești trei subiecți istorici, deși entități abstracte, ar fi trebuit să fie pe rând, agenți ai meliorismului individual, național și universal. Patria ar fi trebuit să reprezinte mijlocul prin care individul personificat prin popor și-ar fi atins desăvârșirea și deci scopul, care nu putea fi decât pacea umanității. „Ne pare, afirma Mazzini, că trebuie să se ajungă la o organizare socială generală care ar avea ca scop umanitatea și ca punct de plecare patria. Armonizarea acestor doi termeni în sistemul european, din punct de vedere al întregului, precum și armonizarea celor doi termeni, individualitate și asociere, în sânul fiecărui stat, este, după noi, adevărata poziție a problemei pe care secolul al XIX-lea caută să o soluționeze”¹³.

Deși a militat permanent pentru respectarea „principiului naționalităților”, Mazzini nu a acceptat să fie etichetat „naționalist”, cel puțin nu în termenii atribuiți de adversari; conceptului de „naționalist” îl prefera pe cel de „patriot” pentru că naționalismul ar fi putut fi folosit de către guvernanți sau de către elite pentru a înflăcăra masele și pentru a menține națiunile în stare alertă, iminența unui etern pericol extern legitimând menținerea status-quo-ului intern și posibilele agresiuni internaționale¹⁴. Deși a considerat că toate națiunile erau depozitarele acelorași drepturi și obligații, insistența cu care a susținut menirea poporului italian destinat să conducă mișcarea de emancipare națională a popoarelor, a făcut din

⁸ Apud Pierre Vergnaud, *L'idée de la nationalité et de la libre disposition des peuples dans ses rapports avec l'idée de l'état. Etude des doctrines politiques contemporaines 1870-1950*, Geneva, Librairie E. Droz, 1955, p. 40.

⁹ Giuseppe Mazzini, *Scritti di Giuseppe Mazzini...*, vol. II, p. 545.

¹⁰ Pierre Vergnaud, *op. cit.*, p. 41.

¹¹ Vezi Giuseppe Mazzini, *Dell'unità italiana*, în Giuseppe Mazzini, *Scritti di Giuseppe Mazzini ...*, vol. II, pp. 213-240.

¹² Idem, *Dei doveri dell'uomo*, Modigliana, AMI Books, 2003, p. 29.

¹³ Idem, *SEI*, vol. VII, pp. 201-202.

¹⁴ Vezi Giuseppe Mazzini, *Nationality and Cosmopolitanism*, în Giuseppe Mazzini, *Giuseppe Mazzini's Writings on Democracy, Nation Building, and International Relations*, volum coordonat de Stefano Recchia și Nadia Urbinati, Princeton, Princeton University Press, 2009, pp. 57-61.

Mazzini ținta atacurilor acelora care vedeau în ideile sale sămânța naționalismului imperialist și xenofob care s-a dezvoltat începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea¹⁵.

Ar trebui totuși făcute două precizări referitoare la această observație. În primul rând, ideea de primat național a fost o caracteristică comună a tuturor celor care au promovat naționalismul romantic, Mazzini fiind poate cel care a insistat cel mai mult asupra egalității dintre națiuni¹⁶ și asupra unui veritabil cosmopolitism al națiunilor¹⁷, adică a credinței că idealurile universale de libertate, egalitate și solidaritate pot fi realizate în cadrul unei democrații internaționale formate din state-naționale. În al doilea rând, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, contradicția dintre egalitatea națiunilor și revendicarea primatului pentru una dintre acestea trebuia încă să fie demonstrată de cursul evenimentelor istorice¹⁸.

Relațiile internaționale ar fi trebuit organizate în conformitate cu o legislație internațională care să țină cont de drepturile și nevoile naționale ale fiecărui popor în parte: „obiectivul oamenilor care compun fiecare națiune este organizarea propriei vieți [naționale]. La fel, obiectivul Congresului Națiunilor este organizarea relațiilor internaționale”¹⁹.

Doar că configurația mondială, și cea europeană în special, nu permitea un astfel de congres deoarece diplomația europeană era condusă exclusiv de către Marile Puteri care nu vedeau cu „ochi buni” afirmarea „principiului naționalităților”. Fapt cu atât mai evident dacă luăm în considerare existența imperiilor multinaționale precum cel Habsburgic, cel Otoman sau cel Țarist. Conservarea unor astfel de entități statale eterogene contravenea impulsului spre autodeterminare națională sau chiar instituțională. Mai mult, Mazzini era de părere că națiunea sau naționalitatea în sens modern²⁰ era privită suspect și temător de către unele tabere, precum cea socialistă sau cea a liberalilor à la Jeremy Bentham. Conceptului de solidaritate națională aceștia preferau ideea de interes de clasă sau cea de cosmopolitism.

Școlile socialiste profesau asocierea internațională a „oamenilor muncii”. Mazzini le răspunde acestora că asocierea muncii trebuie făcută întâi la nivel național, căci fără solidaritatea prealabilă dintre locuitorii aceleiași stat nu era posibilă o solidaritate voluntară la nivel internațional. Diviziunea muncii trebuie articulată național, fiecare popor în parte având obiectivul de a contribui după posibilități la progresul material al umanității. „Ce este naționalitatea, se întreba Mazzini, dacă nu exact diviziunea muncii la nivelul Umanității ca întreg? Nu sunt popoarele actualii muncitori ai Umanității? Ceea ce noi numim naționalitate nu este o simplă abilitate, confirmată de tradiția unui popor, de a îndeplini mai bine decât oricine a sarcină atribuită în cadrul unui proiect comun?”²¹

Curentelor care exaltau ideea de cosmopolitism și pe cea de „cetățean al lumii” Mazzini le replica că o astfel de viziune nu ia în considerare faptul că individul trebuie să relaționeze solidar mai întâi la nivel local pentru a putea fi apoi solidar la nivel global. Similitudinile etnice și culturale nu fac decât să încurajeze cooperarea locală și națională, pe

¹⁵Lewis B. Namier, *La rivoluzione degli intellettuali e altri saggi sull'Ottocento europeo*, Torino, Einaudi, 1957, p. 183 și urm.

¹⁶Giovanni Belardelli, *op. cit.*, p. 72.

¹⁷Stefano Recchia, Nadia Urbinati, *Introdurre*, în Giuseppe Mazzini, *Giuseppe Mazzini's Writings on Democracy ...*, p. 2.

¹⁸Giovanni Belardelli, *op. cit.*, p. 72.

¹⁹Giuseppe Mazzini, *Giuseppe Mazzini's Writings on Democracy ...*, p. 135.

²⁰Vezi Guy Hermet, *Inventarea națiunii suverane*, în Guy Hermet, *op. cit.*, pp. 115-124.

²¹Giuseppe Mazzini, *Giuseppe Mazzini's Writings on Democracy ...*, p. 62.

când cele umane și civilizaționale o încurajează pe cea globală. Italianul era de părere că cosmopolitismul nu era decât o mască a individualismului materialist. La fel ca și adepții cosmopolitismului Mazzini declara că scopul final al activității sale este progresul material și spiritual, fiind de părere că diferența dintre el și aceștia o constituia credința că schimbarea socială nu se obține prin simpla libertate individuală²² ci prin asocierea drepturilor și obligațiilor individuale care mai întâi trebuie învățate la nivel național pentru a putea fi eficiente la nivel global. Educație și spirit civic național cu perspectivă globală și valență umanitară, cu alte cuvinte, un cosmopolitism al națiunilor.

Mazzini recunoștea valoarea cosmopolitismului iluminist din secolul al XVIII-lea și anume meritul de a fi început ofensiva imparabilă împotriva ideii medievale de națiune²³, o idee legată de monarhie și de clasa nobiliară. „Cu un bun motiv a apărut în acele timpuri idealul cosmopolit. [...] Credo-ul său politic predica că drepturile tuturor oamenilor sunt egale indiferent de țara [de apartenență], concepțiile sale de economie politică predica libertatea industriei și a comerțului. Dar a sfârșit precum orice ideal pur reactiv: sacru la început a sfârșit prin a depăși implicațiile propriului principiu. A privit în jur și a văzut doar Naționalități monarhice și țări fără popoare. Drept consecință, a negat atât țara cât și Naționalitatea; a sfârșit prin a recunoaște doar planeta noastră comună și pe individ”²⁴.

Fragmentul relevă două elemente importante ale națiunii moderne în accepțiunea mazziniană. Unul dintre ele, deja precizat în textul nostru, este conștiința apartenenței la o comunitate prin redescoperirea tradiției și istoriei comune, are menirea de a pregăti edificarea națiunii de tip modern. Celălalt element, care ar trebui să desăvârșească edificarea națiunii, este constituit de sentimentul antimonarhic, deci de republicanism. Motivul acestei opțiuni era că în trecut națiunea nu a fost definită și impregnată de spirit popular ci „a existat fiind concepută de regii absolutiști și fiind sistematizată de tratatele dintre guverne. Însă, continua Mazzini, acei regi aveau în minte doar interesul personal, neavând nici o preocupare pentru popoare a căror existență o negau”²⁵.

Ceea ce Mazzini reproșa conceptului medieval de națiune, precum și celui de cosmopolitism, era că centrul de greutate îl constituia individualismul, un atribut incapabil să depășească egoismul materialist și care astfel întreținea inegalitatea dintre oameni și dintre state sau popoare. În consecință, națiunea medievală era depășită, trebuind a fi înlocuită de conceptul modern de naționalitate care pune accentul pe ideea de colectivitate implicată activ în viața națională. Asta însemna sufragiu universal, protecție socială și posibilitatea accederii prin muncă la un titlu de proprietate privată. Ori în Europa secolului al XIX-lea, sistemul de vot era cenșitar sau capacitar, populația era caracterizată de insecuritate economică și chiar fizică, iar proprietatea privată și capitalul erau concentrate în mâinile aristocrației sau ale burgheziei înalte. Cauza pentru toate aceste simptome era monarhia și aristocrația de sânge. Așadar, pentru ca națiunea să poată respira aer modern era nevoie de un „suflu” nou, era nevoie de republică și de instituții republicane.

²²*Ibidem*, p. 58.

²³Francesco Guida, *op. cit.*, 164.

²⁴Giuseppe Mazzini, *Giuseppe Mazzini's Writings on Democracy ...*, p. 60.

²⁵*Ibidem*, p. 59.

Italia unită sau republicanism

Unele episoade din cursul activității sale politice au făcut posibil contactul direct sau indirect cu reprezentanții viitoarei case regale italiene și anume Casa de Savoia. Cele mai importante dintre acestea merită amintite pentru a putea determina circumstanțele care au provocat atitudinea ireconciliabilă a lui Mazzini față de monarhie în general, și față de Casa de Savoia în special.

Primul episod demn de a fi menționat este cel al scrisorii trimise în 1831 de Mazzini regelui Carlo Alberto de Savoia, prin intermediul căreia regele Sardiniei era îndemnat să ia în considerare posibilitatea de a deveni conducătorul mișcării de unificare națională a Italiei: „puneți-vă în fruntea națiunii, scrieți pe stindardul vostru «Unitate, Libertate, Independență»! [...] Declarați-vă judecător și interpret al drepturilor populare, eliberați Italia de barbari”²⁶.

Scrisoarea a fost răspândită în mod clandestin în mai multe regiuni italiene fiind publicată la 14 iulie 1831 și de ziarul francez „Le Constitutionnel”²⁷. Carlo Alberto de Savoia nu a răspuns în vreun fel scrisorii, tăcerea sa fiind considerată de Mazzini un gest de lașitate și de nesiguranță; speranțele societăților secrete de a încerca o insurecție populară cu acordul tacit al monarhilor s-au dovedit a fi false, astfel că Mazzini va înclina din acest moment tot mai mult spre republicanism²⁸.

Un al doilea episod îl constituie scrisoarea adresată în 1847 papei Pius al IX-lea, suveranul statului Papal a cărui capitală era Roma. Și în această scrisoare Mazzini îndemna un monarh, Vaticanul din acea perioadă funcționând ca o veritabilă monarhie, să ia atitudine față de status-quo-ul geopolitic european care menținea dezbinată națiunea italiană. Cu alte cuvinte, îi cerea papei să își dea acordul și să sprijine partida națională care lupta pentru unitatea și statalitatea italiană, îi cerea papei să confirme că „unificarea Italiei trebuie să fie un fapt al secolului al XIX-lea”²⁹. Dacă Pius al IX-lea ar fi acceptat această provocare „renașterea Italiei sub egida unei idei religioase, a unui stindard nu de drepturi ci de obligații, ar fi lăsat în urmă toate revoluțiile din țările străine și ar fi făcut din Italia liderul progresului european”³⁰.

Trebuie precizat că evenimentele momentului, și anume controversa diplomatică dintre Roma și Viena cu privire la ocupația austriacă a orașului italian Ferrara, a prilejuit sentimente de simpatie din partea mai multor patrioți italieni pentru Pius al IX-lea. Din aceste motive unii dintre liderii mișcării naționale italiene au crezut că Italia ar putea fi unificată sub autoritatea Vaticanului³¹. Această perspectivă a fost contrazisă de fapte un an mai târziu, când Pius al IX-lea a fugit efectiv din Roma, cerând în același timp sprijin militar Franței pentru a fi repus în drepturi.

Tocmai fuga lui Pius al IX-lea din anul 1848 va constitui pentru Mazzini unicul prilej pentru a-și demonstra capacitatea guvernativă și legislativă pentru că va face parte din triumviratul care va conduce a doua Republică Romană între lunile martie și iulie 1849.

²⁶Idem, *Scritti di Giuseppe Mazzini...*, vol. I, p. 32.

²⁷Romano Bracalini, *Mazzini. Il sogno dell'Italia onesta*, Milano, Arnoldo Mondadori, 1992, p. 63.

²⁸Vezi Giuseppe Mazzini, *Note autobiografiche*, în Giuseppe Mazzini, *Scritti di Giuseppe Mazzini...*, vol. I, pp. 11-24.

²⁹Vezi Giuseppe Mazzini, *A Pio IX Pontifice Massimo*, în *ibidem*, pp. 279-281.

³⁰*Ibidem*, p. 281.

³¹Giovanni Belardelli, *op. cit.*, p. 110.

Aceasta va fi singura funcție oficială ocupată vreodată de Mazzini, ocazie care îi va permite italianului să se remarce atât pozitiv cât și negativ³². Este important de a preciza că noua constituție a Republicii Romane va fi influențată de viziunea democrat-republicană³³ a lui Mazzini, constatare suținută de anumite articole ale documentului final³⁴.

În discursul pronunțat în fața Adunării Constituante romane din 10 martie 1849, Mazzini afirma că Republica Romană va fi nucleul viitorul stat italian unitar, dezvoltat conform „principiului naționalităților” și al ideii republicane³⁵. Tot în acest discurs preciza ceea ce ar fi trebuit să se înțeleagă prin termenul de „republică”: „prin Republică noi nu înțelegem o simplă formă de guvern. [...] Noi înțelegem un principiu, înțelegem un nivel de educație cucerit de Popor, un program de educație care trebuie desfășurat, o instituție politică destinată să producă o ameliorare morală. Noi înțelegem prin Republică acel sistem care trebuie să dezvolte libertatea, egalitatea, asocierea: libertate și în consecință orice dezvoltare pacifică a ideilor, chiar și atunci când ar fi diferite într-o anumită măsură de ale noastre; egalitate, deci nu putem permite unor caste politice să se substituie vechilor caste dispărute; asociere, adică consensul tuturor forțelor vitale ale națiunii”³⁶. Textul scoate în evidență viziunea mazziniană asupra republicanismului democrat: o guvernare la care să participe și să-și ofere consensul întreaga comunitate națională, fără privilegii sau diferențe de clasă.

Republicanismul, ca și principiu, ar fi cheia care ar lega și uni națiunile moderne, națiuni care până în secolul al XIX-lea erau predispuse conflictualității datorită sistemului tratatelor internaționale semnate de către monarhii, în defavoarea maselor de oameni care alcătuiau națiunile. Mazzini a pledat pentru o alianță europeană a republicilor naționale care să combată orice formă de despotism³⁷: „scopul nostru final este să instituim Statele Unite ale Europei, a Alianță Republicană între Popoare”³⁸. În altă parte acesta continua ideea afirmând că în timp ce această alianță ar avea înscrise pe stindard cuvinte precum „popor, drept sau libertate națională”, alianțele dintre casele regale au înscrise cuvinte precum „monarhie, putere, privilegiu, servitute”³⁹. În acest sens, în anul 1866 Mazzini fondează „Alianța Republicană Universală” a cărui scop declarat era de a facilita cooperarea tuturor republicanilor europeni împotriva caselor regale și prinților din Europa⁴⁰, dar organizația se va dovedi ineficientă din toate punctele de vedere.

³²Vezi Roland Sarti, *Mazzini a Roma*, în Roland Sarti, *Giuseppe Mazzini. La politica come religione civile*, Bari, Editori Laterza, 2011, pp. 169-180; Giovanni Belardelli, *La Repubblica Romana*, în Giovanni Belardelli, *op. cit.*, pp. 145-157.

³³Vezi Ivanoe Bonomi, *Mazzini triumviro della Repubblica Romana*, Torino, Einaudi, 1940, p. 178.

³⁴Un exemplu poate fi al II-lea Principiu fundamental al Constituției Republicii Romane: „Regimul democratic are ca regulă egalitatea, libertatea și fraternitatea. Nu recunoaște titluri nobiliare, nici privilegiile de naștere sau de castă”.

³⁵Giuseppe Mazzini, *Mazzini a Roma*, Roma, F. Centenari, 1922, p. 12.

³⁶*Ibidem*.

³⁷Vezi Stefano Racchia, Nadia Urbinati, *The rocky road to perpetual peace: insurgency, insurrection, and international intervention*, în Giuseppe Mazzini, *Giuseppe Mazzini's Writings on Democracy ...*, pp. 22-30.

³⁸*Ibidem*, p. 63.

³⁹Vezi Giuseppe Mazzini, *From a Revolutionary Alliance to the United States of Europe*, în *ibidem*, pp. 132-135.

⁴⁰Vezi Giuseppe Mazzini, *Il manifesto dell'Alleanza Repubblicana Universale*, în Giuseppe Mazzini, *SEI*, vol. LXXXVI, pp. 24-46.

Concluzii

După cum am văzut, deși a militat tot timpul pentru forma republicană de guvernământ, Mazzini s-a arătat dispus să o sacrifice de dragul unei Italii unite, pentru că obiectivul său cel mai drag a fost un stat italian unitar și centralizat, fiind de părere că monarhia este oricum o formulă pe cale de dispariție, evoluția societății îndreptându-se inevitabil spre republicanism⁴¹.

Giuseppe Mazzini a decedat în 1872 la Pisa în Italia, însă a murit sub un nume fals, George Brown. Ar fi putut să își folosească adevăratul nume, însă s-a folosit de un altul pentru a evidenția faptul că nu era de acord cu o Italie unită dar monarhică⁴², deși prin activitatea sa din timpul vieții el însuși și-a adus contribuția la edificarea regatului Italiei.

Mazzini a fost un republican, însă în secolul al XIX-lea a fi „republican” putea însemna multe lucruri⁴³. Republicanii din acea perioadă erau de acord asupra mijloacelor, adică republica ca și formă instituțională, însă nu aveau o imagine clară asupra scopului final. Din acest motiv „principiul naționalităților” în formula asocierii internaționale a națiunilor a umplut lipsa de „imaginație” a republicanismului mazzinian.

Acknowledgment:

Această lucrare a fost cofinanțată din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013, Cod Contract: POSDRU/159/1.5/S/140863, Cercetători competitivi pe plan european în domeniul Științelor umaniste și socio-economice. Rețea de cercetare multiregională (CCPE).

BIBLIOGRAFIE:

- BELARDELLI Giovanni, *Mazzini*, Bologna, il Mulino, 2010.
- BONOMI Ivano, *Mazzini triumviro della Repubblica Romana*, Torino, Einaudi, 1940.
- BRACALINI Romano, *Mazzini. Il sogno dell'Italia onesta*, Milano, Arnoldo Mondadori, 1992.
- GUIDA Francesco, *Idea di nazione e questione delle nazionalità nel pensiero di Giuseppe Mazzini*, în „Cuadernos de Historia Contemporánea”, nr. 23/2001.
- HERMET Guy, *Istoria națiunilor și a naționalismului în Europa*, Iași, Institutul European.
- LI VOLSI Rocco, *Giuseppe Mazzini e le ideologie dell'Ottocento*, în *Giuseppe Mazzini a duecento anni dalla nascita. Atti del convegno di studi Treviso. 15-16 aprile 2005*, Treviso, Istituto per la Storia del Risorgimento Italiano, 2005.
- MAZZINI Giuseppe, *Dei doveri dell'uomo*, Modigliana, AMI Books, 2003.
- MAZZINI Giuseppe, *Giuseppe Mazzini's Writings on Democracy, Nation Building, and International Relations*, volum coordonat și introdus de Stefano Recchia și Nadia Urbinati, Princeton, Princeton University Press, 2009.
- MAZZINI Giuseppe, *Mazzini a Roma*, Roma, F. Centenari, 1922.

⁴¹Giovanni Belardelli, *op. cit.*, p. 109.

⁴²*Ibidem*, p. 228.

⁴³Roland Sarti, *op. cit.*, p. 5.

MAZZINI Giuseppe, *Scritti di Giuseppe Mazzini. Politica ed economia*, vol. I-II, Milano, Casa Editrice Sonzogno, 1889.

MAZZINI Giuseppe, *Scritti editi ed inediti*, vol. VI, VII și LXXXVI, Imola, Galeati, 1906-1943.

NAMIER B. Lewis, *La rivoluzione degli intellettuali e altri saggi sull'Ottocento europeo*, Torino, Einaudi, 1957.

SARTI Roland, *Giuseppe Mazzini. La politica come religione civile*, Bari, Editori Laterza, 2011.

VERGNAUD Pierre, *L'idée de la nationalité et de la libre disposition des peuples dans ses rapports avec l'idée de l'état. Etude des doctrines politiques contemporaines 1870-1950*, Geneva, Libraire E. Droz, 1955.